

OQAATSITTA INISSISIMANERAT

Ullumikkut oqaatsitigut killiffipput pillugu nalunaarusiaq
innersuussutininik imalik

Katti Frederiksen

Carl Christian Olsen

Imarisai

1. Aallaqqaasiut.....	2
2. Kalaallit oqaasiisa atugaanerat.....	3
3. Kalaallit oqaasii oqaluttuarisaanerlu.....	5
4. Oqaatsit kinaassuserlu.....	7
5. Sumiorpaluutit.....	8
6. Pisortatigut oqaatsit danskillu oqaasii.....	8
7. Oqaatsit ilinniartitaanerlu.....	9
8. Oqaatsivut suliffeqarfinni	10
9. Allaffissornikkut ingerlatsineq.....	11
10. Oqaatsitigut immikkoorsitsineq.....	13
11. Oqaatsit tusagassiorfiillu.....	13
12. Meeqqat oqaatsillu	15
13. Ullumikkut killiffik.....	17
14. Iliuserineqarsinnaasut	18
15. Oqaatsivut qanoq pitsanngorsarsinnaavagut?.....	19
15.1 Oqaatsit pillugit innersuussutit	19
15.2 Meeqquerivinni atuarfinnilu	19
15.3 Ilinniarfiit	20
15.4 Suliffeqarfinni	21
15.5 Angerlarsimaffinni	21
15.6 Tusagassiutini.....	22
15.7 Allagartalersuineq, allakkiorneq nalunaarusiat assigisaallu	22
15.8 Illoqarfimmi (suliffiup angerlarsimaffiullu avataanni).....	22
15.9 Taasariaqartut allat	23
16. Najoqqutat allattorsimaffiat	24

1. Aallaqqaasiut

Oqaatsit kinguaariinni kingornussarsaraavut kulturitsinnut, kinaassusitsinnut inooriaatsitsinnullu pitutaallutillusoq ukiorpassuarni tulluarsarsimasut. Oqaatsivut ineriartortuarsimapput, ullumikkullu aamma killiffitsinni oqaatsivut tunngavigalugit inuiaqatigiittut oqaatsit tungaasigut alloriaqqinnissatsinni unammillernartitatta qanoq qaangernissaannut, tunngaveqarluta oqallinnissatsinnut ingerlariaqqinnissatsinnullu pisariaqartitsinerput erseraluttuinnarpoq.

Nalunaarusiami matumani oqaluttuarisaaneq qiviarneqassaaq, maanna oqaatsitigut ajornartorsiutit saqqummiunneqarlutik qulaajarneqassallutik, kiisalu naggataatigut ullumikkut oqaatsitigut killiffitsinni oqaatsivut sulit ineriartortinneqaqqillutik inuiaqatigiinni nunarsuarmioqataasuni qanoq iliuuseqarnikkut oqaatsitigut aporfiit qaangerneqarsinnaanersut innersuussissuteqarnikkut erseqqissarneqassalluni.

Massakkut killiffitsinni oqaatsitigut ajornartorsiutit aporfiillu suusut amerlasuutigut nalunngilarput, ilaat misiginikuuagut imaluunniit tusartuarterlugit, aammali equngassutininik assigiinngitsunik maluginngitsuugaqartarpugut taamaattussiaannartut isigilersimasatsinnik ilaqartunik, kisiannili ammasumik eqqartornissaat iliuuseqarfiginissaallu sulit iluamik tikissimannngilarput. Suut mamianarsinnaagaluartulluunniit ilaat tujorminartumik misigititsisartut inooqataaffigalugit nipaatumik atukkavut ingerlaqqissagutta oqallisigalugit aniatinneqartariaqarput, suut pitsaanerit ujartorlugit - alloriaqqissinnaaniassagatta.

Nalunaarusiap matuma allanneqarnerani ilaatigut tunngavigineqarput

Saammaateqatigiinnissamut Isumalioqatigiissitap Kalaallit Nunaata sineriaani innuttaasunik ataatsimiititsisarsimanerinit imaqarniliat. Saammaateqatigiinnissamut Isumalioqatigiissitap illoqarfinni assigiinngitsuni ataatsimiitsinerinut inuit takkussimasut oqariartuutigisimasaat nalunaarusiami matumani ersersinniarnearput, itisilernerqarlutik qanorlu ataqatigiinnerat nassuiaatigineqarluni.

2. Kalaallit oqaasiisa atugaanerat

Kalaallit oqaasii naggueqatigiit Inuit oqaasiinut ilaasuupput. *Inuit oqaasiinik* atuisut Alaskami, Canadami Kalaallit Nunaannilu inuupput.

Asseq 1

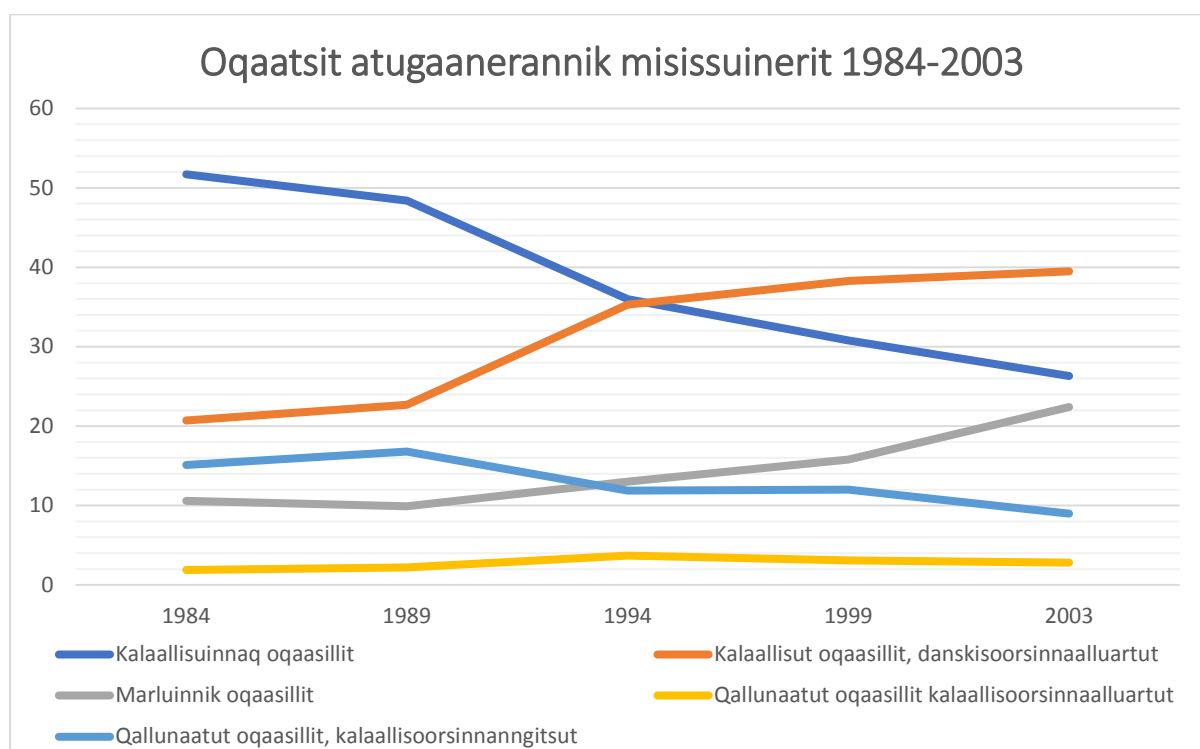
Asseq uannga tigusaavoq: www.thecanadianencyclopedia.ca

Naggueqatigiinni inuit katillugit 100.000-init amerlanerungitsut oqaatsiminnik atuisinnaapput, taakkunanga kalaallit 50.000-it sinneqalaarlutik. Kalaallisut oqaasillit amerlanerpaartaat Kalaallit Nunaanni najugaqartuupput, ilaalli Danmarkimi nunanilu allani najugaqartuullutik. Kalaallit Nunaanni sumiorpaluutit annerit pingasunut agguataarneqarsimapput, tassaasut Kitaamiutut, Tunumiutut kiisalu Avanersuarmiutut.

Misissuisitsisarnerit takutippaat Kalaallit Nunaanni amerlanerujartuinnartut marlunnik, tassa kalaallisut aamma danskisut, oqaaseqartuusut. Misissuinerit tunngavigalugit missiliorneqarsinnaavoq inuiaqatigiinni 70%-it kalaallisut oqaaseqartuusut, 15%-it marluinnik (kalaallisut qallunaatullu) oqaasiliusut 15%-illu danskisut oqaasiliullutik (Langgård, 2001b: 3). Misissuinerit taakku inuit ataasiakkaat namminneq oqaatsinik sunik piginnaasaqarnerminnik nalunaarutiginninneranneersuupput, tassa oqaatsinik sapinnginnerakkaminnik, ilumut nalunaarutiginninnermisulli piginnaasaqarnersut qulakkeerneqarsimanani.

Takussutissiat siullianni ersersinneqarpoq misissuinerit naapertorlugit kalaallisuinnaq oqaasillit oqaatsinik allanik atuisinnaangitsut ikiliartortut, taakku 1984-imi 52%-iugaluarlutik ukiut 19-it qaangiummata, 2003-imi, 26%-imut ikilismallutik. Kalaallisulli oqaasillit danskisoorsinnaalluartut imminnut nalilertut amerliartupallattut ersersinneqarpoq, taakku ukiut 19-it ingerlaneranni 20%-imiit 40%-ingorsimagamik. Inuiaqatigiinni qallunaatuinnaq oqaasiliusut kalaallisoorsinnaalluartut amerlassutsimikkut ukiuni assigiinngitsuni misissuiffiusimasuni annerusumik nikittarsimangillat (Andersen, 2001: 36).

Takussutissiaq 1

Kisitsisit takutinneqartut tunngavigalugit Kalaallit Nunaanni oqaatsitigut ineriartornerup qanoq isikkoqarnera takuneqarsinnaavoq, meeqqalli atuarfianni oqaatsitigut misilitsissutit inernerit kingullit eqqarsaatigalugit assilissamik matuminnga tamakkiisumik tapersiingilaq, tassa ima paasillugu: Kalaallisut, danskisut aammalu tuluttut meeqqat atuarfianni misilitsissutaasartut inernerit ilorraap tungaanut ingerlanngillat, tamannali imm. 6-imi itinerusumik tikeqqinneqarumaarpoq.

3. Kalaallit oqaasii oqaluttuarisaanerlu

Ullumikkut oqaatsitigut killiffik paasinarlugu oqaluttuarisaaneq qiviaraanni nassuiaatissaasut assigiinngitsut ersissapput. Maanna Kalaallit Nunaanni najugaqartut siuaasai eqqarsaatigalugit Kalaallit Nunaat kalaallisut oqaaseqarfiujuarsimavoq. Ajoqersuiartortitat 1700-kkunni tikittut, qallunaatullu oqaasillit Kalaallit Nunaanni upperisamik sunniiniarnerminni kalaallit oqaasii tunngavigisimavaat, taakkunungali kalaallit ataasiakkaat suleqataallutik qitiusumik annertuumillu sunniuteqartarsimapput (Lidegaard, 1967 & 1993). Taakku ilagaat arnat marluk, Arnarsaq aammalu Maalia. Upperisami oqaatsit atornerqartut kalaallisut qanoq oqaasertaqarnissaat aammalumi ordbogimi suliarineqartumi siullermi kalaallit oqaasiisa iluamik kalaallinut paasinartumik saqqummiunneqarnissaat aaqqissueqataaffigisimavaat. Oqaatsitsinni ordbogi siullerpaaq (kalaallisuumiit danskisuumut), Maaliap suleqataaffigisaa, Poul Egedemit 1761-imi saqqummersinneqarpoq, tamannalu ukiumik ataatsimik sioqqullugu kalaallisut oqaasilerissut aamma saqqummersinneqarluni. 1845-mi Ilinniartissuaq pilersinneqarmat ajoqitissat ilinniartitaanerat oqaatsivut tunngavigalugit ingerlanneqarsimavoq. Kingorna atuagassiaq *Atuagagdliutit* 1861-imi naqiterneqaaqarpoq, taannalu 1952 tikillugu kalaallisuinnaq ingerlasimavoq. Ilinniartissuarmi qallunaat oqaasiinik ilinniartitsineq 1900-kkut sioqqullugittaaq pisalersimavoq, aatsaalli meeqqat atuarfiat pillugu inatsit 1925-mi nutarterneqarmat qallunaatoortitsineq meeqqat atuarfiannut eqqunneqarpoq (Berthelsen, 2008: 150). Tamanna ataatsimut isigalugu qallunaat oqaasiinik piginnaasaqarnerulernermik annerusumik kinguneqarsimangilaq (Berthelsen, 2008: 147). 1900-kkut aallartinneranni, 1950-ikkut tikillugit, oqaatsivut pingaartumik atuartitaanikkut, atuakkiaateqarnikkut taalliornikkullu eqeersimaarfiusumik pitsaasumillu ineriartortinneqarsimapput, tamannali qallunaangorsaalernerup kingorna mumittutut oqaatigisariaqarpoq.

1950-ikkut aallartinneranni inuiaqatigiit allatut ilusilersorneqalerneranni pissutsit allanngorluinnarput. Assersuutigalugu meeqqat atuarfianni aaqqissuusseqqittoqarmat atuartut qanoq oqaaseqarnerat tunngavigalugit a-klassinut b-klassinullu immikkoortinneqartalerput. Taamatut aalajangerup tunngavigisimavaa qallunaat meerartaasa atuagarsornikkut piginnaaneqarnerusutut isigineqarnerat, taakkulu qallunaat

oqaasii atorlugit atuartinneqarsinnaaginnuqqullugit (Berthelsen, 2008). Taamatut aaqquissuussinerup kinguneraa angajoqqaat kalaallit aamma qitornaminnik atuagarsornikkut angusarissaartitserusuttut qallunaaqqat klassianniititserusullutik aalajangertalermata. Qallunaatoortitsineq meeqqat atuariiini tamani piumasaaqaataalerpoq, kalaallisoortitsinerlu ilinniagaqarnissamut matuersaataangimmat pingaanginnerusutut isigineqalerluni. Qallunaat oqaasii atuariimmiinnaangitsoq, sumili tamaani atugaaleraluttuinnarput; meeqquervinni, napparsimavinni, allaffissornermi sanaartortuni il.il., taamaammallu qallunaat oqaasii qaffasinnerusutut isigineqalipallapput - nammineq oqaaserisat innarlerlugit. 1959-imi misiligutitut taasamik atuartitsinermi danskit oqaasii 1. klassimiit atuartitsissutigineqartalerput, tamannalu kalaallit danskisut oqaaseqarnerulernerannik kinguneqarpoq. Amerlasuut Danmarkimut atuariatortalerput, kalaallillu oqaasii puiguissimallugit utertarlutik. Taakkuupput ullumikkut inersimasuusut kalaallisullu oqalussinnaangitsut, ilaqarpulli aamma ilungersuussinermikkut kalaallit oqaasiinik ilikkaqqissimasunik.

Atuarfeqarneq pillugu inatsit nutaaq 1967-imi atulersoq ilutigalugu tuluit oqaasii meeqqat atuarianni aamma atuartitsissutigineqarsinnaalerput, taakkuli saniatigut kalaallisut oqaasilinnut kalaallisoortitsisarneq ilinniartitsisussaqaarniarneq naapertorlugu atuartitsissutigineqartarsimalluni (Berthelsen, 2008: 156).

1950-ikkunni 1960-ikkunnilu qallunaat oqaasiinik salliutitsinerup kinguneraa atuartut amerlasuut, pingaartumik qallunaat klassiini atuartut, kalaallisut ilikkanngitsoortalernerat, tamannali kalaallinit inuusuttunit Danmarkimi ilinniariartorsimasunit sakkortuumik qisuariarfigineqarpoq, Kalaallit Nunaanni oqaatsitta kulturittalu annaajartuaarneqalersimanagerat aarleqqutigineqalerluni. Pikitsitsinerit partiiliornerillu aallartinneqarput namminersornerulernissarlu anguniarneqalerluni. Tamatuma nassataraa kalaalinngorsaaneq, 1979-imilu namminersornerulluni oqartussaaneq eqqunneqarmat atuarfeqarneq tamakkiisumik Kalaallit Nunaannit oqartussaaffigineqalerpoq. Kalaallit oqaasii oqaatsit pingaarnertut naqissuserneqarput, taamaattorli aamma qallunaat oqaasiisa peqqissaarussamik atuartitsissutigineqarnissaat qulakkeerneqassasoq ilanngullugu inatsimmi allassimalluni. Namminersornerulluni oqartussaqaalernermi kalaallit oqaasiisa annerusumik patajaallisarneqarnissaat siunertarineqarpoq, taamatullu atuartitsinermi oqaasiunissaat naqissuserneqarluni, qallunaallu oqaasii allanertat oqaasiisut 4. klassimiit

aatsaat atuartitsissutigineqarnissaat aalajangiunneqarluni, tuluttoortitsinerlu aatsaat 7. klassimiit aallartinneqartartussanngorluni.

Meeqqat atuarfianni qanoq oqaaseqarneq tunngavigalugu klassinut immikkoorsitsisarneq Atuarfitsialaap eqqunneqarnerata kingorna, 1998-imi aatsaat, atorunnaarsinneqarpoq. Meeqqat atuarfiini oqaatsinik allanik piginnaasaqalertarneq naammaginantumik angusaqarfiusanngimmat qallunaatoortitsineq 1. klassimiit aallartinneqartalerpoq, tuluttoortitsinerlu 4. klassimiit aallartittalerluni. Ullumikkut sumiiffiit ilaanni tuluttoortitsineq aamma 1. klassimiit aallartinneqartalerpoq, atualerlaat taamaasillutik atualerniarlutik kalaallit oqaasiinik kiisalu qallunaat tuluillu oqaasiinik ataatsikkut sammisaqartalerlutik. Taamatut oqaatsinik allanertanik atuartitsinermi siuartitsisarnermut tunngaviuvoq meeqqat mikinerminniit ilikkajasuunerat atorlugu oqaatsinik allanik paasisimasaqalereernissaat angorusunneqartarmat, taamaasillutik piginnaasamikkut qaffasinnerusumik angusaqarsinnaassammata. Illuatungaani ilisimatuussutsikkut misissuinerit takutittuarpaat meeqqat ilitsoqqussaralugu oqaatsiminnik tunngavissinneqarluarsimagunik aatsaat oqaatsinik allanik pitsaasumik piginnaasaqalersartut.

4. Oqaatsit kinaassuserlu

Nalinginnaasuvoq inuit inuiaqatigiinni nunamilu inooqataanikkut ajunngitsumik ingerlatserusullutik akuerineqarlutillu inissaqartitaarusuttarnerat; tusaaneqarusuttarput peqataarusuttarlutillu. Oqaatsit tassani aamma qitiupput, tassami inuup paasinnittariaasia, eqqarsartariaasia, isummersortariaasia/oqaloriaasia oqaatsinut kulturimullu annertuumik pitussimasuusarmata. Naak ilisimagaluarlugu kinaassutsimik ilusilersuinermi assigiinngitsorpassuit aamma tunngavioqataasartut, taamaattoq oqaatsit inuup kinaassusaanut imalt. inuiaat kinaassusaannut ineriartornerannullu aalajangiisooqataalluinnartarput, oqartussaaqataaneq aammalu inuiaqatigiinni ingerlatsinermi ingerlaaseq oqaatsinik tunngavilersorneqarlutik ingerlanneqartarmata. Taamaallutik oqaatsit kinaassuserlu avisaartikkuminaatsorujussuusarput (Grosjean, 1982: 117). Taamatuttaaq kinaassutsimut ilaapput sumiorpaluutit, Kalaallit Nunaanni sumiiffimmit sumiiffimmut assigiinngitsorujussuusinnaasut.

5. Sumiorpaluutit

Amerlasuutigut sumiorpaluutit oqaatsillu sumut killeqarneri immikkoortinniassallugit ajornakusoortinneqartaraluartoq, taamaattoq oqaatsit sumiorpaluutillu qanoq inissisimatinneqarnissaat politikikkut aalajangerneqarajuttarpoq.

Sumiorpaluutit tassaapput taakku ullumikkut inuttut ataasiakkaatut aamma inuiaqatigiittut kingornussat ilaat, ullumikkullu kinaassutsimik aallaavileeqataallutik ilusilersueqataasut. Soorunalimi aataqqiitta/ittoqqiitta, aanaqqiitta/ningioqqiitta, uagut uagullu ernutaqqiutigilerumaakkatta sumiorpaluutaat assigiinnavianngillat. Tamanna nalinginnaavoq aamma pissusissamisoorpoq. Oqaatsimmi aamma namminneerlutillusoq inuuneqarput ineriartortarlutillu, tamannalu tunngavigalugu ajorsiertunnginnissaat aammalu atugaajunnaariartunnginnissaat nakkutigilluagassaavoq. Oqaatsit sunneruminartuupput, allaammi kinguaariinnit kinguaariinnut nungungajassinnaasarnert takoreerparput, soorluttaaq Alaskami Canadamilu naggueqatitsinni tamanna pisimasoq. Perorsaanermi oqaatsivut sumiorpaluutivullu atortillugit ingerlatitseqqiiuarutta oqaatsitta sumiorpaluutittalu ataavartinnissaannut qulakkeerinneqataasinnaavugut. Ullumikkut killiffitsinni atuarfiit sumiorpaluutinik suli annerusumik patajaallisaaqataanissaat kissaatiginarpoq. UNESCO-p 2009-mi nalunaarusiaani Avanersuarmitut Tunumiutullu sumiorpaluutit tammarnissaannik nungutaanissaannillu aarleqquteqarneq erserpoq, taamatullu aamma Kitaamiusut oqaatsit sanngiitsutut nalunaarutigineqarlutik. Eqqartorneqarsinnaavoq oqaatsivut ilumut navianartorsiortutut isigineqartariaqarnerisut, taamaattoq qularnangilaq nalunaarusiaq inuiattut oqaatsitsinnik akisussaasuulluta pisussaaffeqarnitsinnik ersersitseqqittoq, tassa oqaatsit qanorluunniit inissisimagaluarpata siuarsartuassallugit patajaallisassallugit pisussaaffeqartugut. Kalaallit Nunaanni politikki naapertorlugu kalaallisut sumiorpaluutit suulluunniit atugarigaluaaraanni oqalunnermi killilersugaanngitsumik atorineqarsinnaapput, allannermili allattaatsit malittarisassaata manut atoqqusaasut malinneqartussaataallutik (Oqaatsinut politikki, 2010).

6. Pisortatigut oqaatsit danskillu oqaasii

Kalaallisut oqaatsitta upperisarsiornermi, Ilinniarfissuup atulerneraniit, Atuagagdliuteqalerneraniit atuartitaanermilu salliujuuaannarsimanagerat 1950-ikkunni

muminneqarporlusooq, sulilu ulloq manna tikillugu kalaallit qallunaallu oqaasiisa qanoq inuiaqatigiinni inissisimanissaat erseqqissumik aalajangersaavigineqarsimangilaq, naak Namminersorneq pillugu inatsimmi §20-mi allassimagaluartoq kalaallit oqaasii tassaasut Kalaallit Nunaanni pisortatigut oqaasiusut. Tamatumali saniatigut aamma allassimavoq qallunaat oqaasii pisortaqarfinni atorneqarsinnaasut, aammali Inatsisinut Atortitsinermik Ministereqarfik Namminersorneq pillugu Isumaliutissiissutaani allassimalluni naalagaaffimmi ataasiussusilimmiinnerup malitsigigaa naalagaaffiup iluani innuttaasut sumiikkaluarunilluunniit danskit oqaasiinik pisortaqarfinni atuisinnaatitaasariaqartut, taakkuli atorneqarnerat kalaallit oqartussaannut isumagisassanngortinneqarsinnaanngitsoq (Namminersorneq pillugu isumaliutissiissut, 2008; 98).

Ullumikkut kinguaariinnit kinguaariinnut oqaatsitigut piginnaasat assigiinneqaat; ilaat qallunaatoorsinnaanngillat qallunaatullu iluamik atuartinneqarsimanatik, ilaat kalaallisut atuartinneqarsimangillat, ilaasa kalaallisut allanneq sungiusarsimangilaat uffa oqalussinnaagaluarlutik, ilaallu kalaallisut oqalussinnaanngivissorlutik. Taamaappoq aamma qallunaat oqaasiinik atuisinnaaneq. Assigiinngisitaarneq annertoq erseqqissumik sulil ulloq manna tikillugu qanoq iliorfigineqassanersoq politikkiliorfigineqarsimangilaq, pingaartumik oqaatsitigut piginnaasassat tunngavigalugit pilersaaruserit, misissuinerit, suliniutaasussanik erseqqissunik qulaajarnerit, iliuseqarnissamut alloriarfissat aningaasaliinissallu.

7. Oqaatsit ilinniartitaanerlu

Ullumikkut Kalaallit Nunaanni ima inissisimasoqarpoq qallunaat oqaasii kisimik ilinniartitaanerup matuinik ammaassisinnaasutut matuersaataatinneqarlutik. Tamanna aamma isumaqarpoq ilinniartitaanermi kalaallit oqaasii naleqartinneqanngitsut, tamannarpiarlu aamma tunngavigalugu kalaallit oqaasii nikagineqalersinnaasarput pingaanngitsutut isigineqalerlutik, imaluunniit aamma inuit kalaallisut oqaasillit imminnut nikagilerannik/ajukkutilernerannik kinguneqartartumik, oqaatsinillu allanik pingaartitsineruneq annerusumik isigineqalersarluni.

Danmarki eqqarsaatigissanngikkaanni nunarsuarmi Kalaallit Nunaat kisiartaavoq ilinniarnertuunngorniarfimmu isernissamut qallunaat oqaasiinik piumasaqaateqartartoq.

Ilinniarnertuunngorniarfiit tamarmik ulloq manna tikillugu qallunaatut ingerlanneqartarput, atuartitseriaatsini danskit periusaat malinneqarluni, taamatuttaarlu ilinniarfiit allat aamma taamaallutik. Maanna ilinniartitaanermi oqaatsitigut piumasaqaataasartut oqaatsinillu isiginnittariaatsit inuiaqatigiinni atuuttut eqqarsaatigalugit inuiaqatigiinni ilinniagaqarsinnaasorpasuuqalugit annaaneqartarput; ilarpassui isernissaminnut periarfissaqartitaasanngimmata, akerlianilli kalaallit oqaasiinik piumasaqaateqarneq kikkunnulluunniit sumiluunniit atuutsinneqarani. Nalinginnaasuvoq amerlasuut ilinniarusukkaluarlutik tunuartiinnartartut qallunaat oqaasiinik karakteriminnik inorsarnertik imalt. inorsassasorinertik tunngavigalugu alloriaqqissimanngitsunik.

Kalaallit oqaasiinik piumasaqaateqartarneq ullumikkut sulit takornartaavoq, aporfiillu annerpaat ilagigunarpaat kalaallit oqaasiinik piumasaqartoqarnissaanik eqqartuisoqalersillugu qassiiliutinngortitsisoqartarnera, kiisalu aporfissarsiornerit assigiinngitsorpassuit pisinnaasarmata. Tamakkua inunnit ataasiakkaanit oqaluttuarineqartartut tusartuarterpagut, qanorlu oqaaseqarneq tunngavigalugu immikkoortitsisarnerit oqaatsinillu assigiimmik periarfissiisoqarsinnaaneranik killiliisarnerit inuit pisinnaatitaaffiinik kalluaasusartut sulit ullumikkut atugaraavut.

8. Oqaatsivut suliffeqarfinni

Suliffeqarfiit kalaallisut oqaasilinnik amerlanerujartuinnartunik sulisoqartitsisaraluartut, taamaattoq sulit nalinginnaasuvoq kalaallisoorsinaanngitsoqartillugu suna tamarmi qallunaatut ingerlanneqalertarnera, soorluttaaq suliffimmi atorfinitsitsiniarnerni, ataatsimoorluni eqqartueqatigiinnerni/oqaloqatigiinnerni, ilisimatitsinerni, allakkiornerneq, ataatsimiinnerni, kiisalu atorfininnermut isumaqatigiissutini il.il. Taamaammat aamma suliffeqarfinni sulisutut ineriartorluni qanoq peqataasinnaatigineq, tunngavilersorluarsinnaatigineq qallunaat oqaasiinik piginnaasaqarneq naapertorlugu pisarpoq nalilersorneqaataasarlunilu.

Sulisut kalaallisut oqaasillit suliaqarfinni iluanni kalaallisut taaguutinik (fagsprog) ineriartortitsisinnaassusiat taamaalilluni aamma pinngitsoortarpoq, imaluunniit kalaallisoorsinnaagaluartut qallunaatut allagaqaasiortarput suliat sukkannerusumik (systemimi) ingerlanneqaqqullugit.

Matumani puigorneqartarpoq oqaatsit sorliit atorineqartut tunngavigalugit

ilusilersorneqartarmat kikkut inissaqartinneqarnersut imaluunniit eqqarsaatigineqarnersut aammalu eqqarsaatigineqanngitsoortarpoq qanoq oqaaseqartuuneq tunngavigalugu assigiimmik periarfissiisanginnerit inuiaqatigiinnut isiginnittaatsimullu qanoq sunniuteqartarnerat kinguneqartarnerallu. Taamaattumik oqaatsit tunngavigalugit nalilersugaasarneq atuuttoq inunnut ataasiakkaanuinnaq tuttanngilaq, ilinniartitaanerulli inuiaqatigiillu inissisimanerannik aamma sunneeqataangaatsiartarluni. Ajornartorsiutit taamaattut erseqqilluinnarsorinartut allatut paasiniarneqalersinnaasarput, -allaat inuit akornanni aammali suliffeqarfinni aaqqiagiinnginnerit, aporaannerit assortuunnerillu ilaatigullu nipangiussiinnarnerit pilersinnaasarlutik, kalaallit ilaat kalaallisut ingerlatserusullutik inissaqartitaarusuttut, kiisalu kalaallit danskisut oqaasillit kalaallit oqaasiisa pingaassusiannik takunnissinnaanatik danskisut ingerlatsiinnarusuttut, immaqalu taakku akornanniittut imminnut paaseqatigiissinnaasaratik.

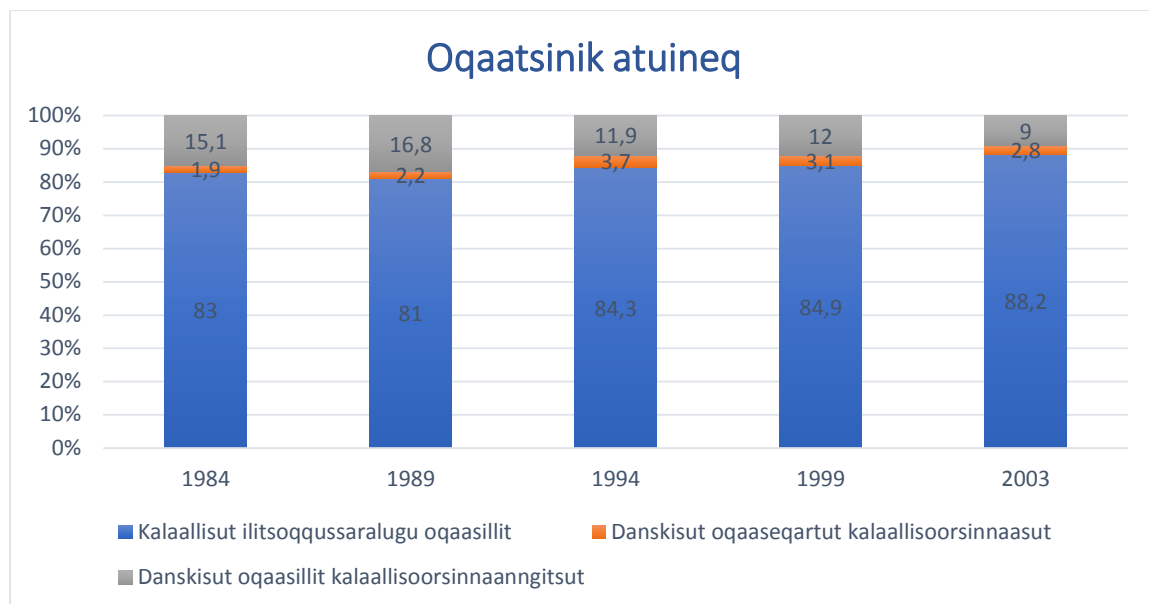
9. Allaffissornikkut ingerlatsineq

Allaffissorneq qallunaat oqaasii tunngavigalugit ingerlanneqarpoq. Pisortat pigisaanni sulisut, suliat kigaallatsinneqassanngippata qallunaatut ingerlatsineq sungiutiinnakkamissut attatiinnarpaat. Kalaallit ilinniagaqarluarsimasut suliamik saniatigut aamma nutserinissamik suliakkersorneqarsinnaasarput, nunaqqatiminnik aammalu tikisitanik ilinniartitsisussatut inissinneqarsinnaasarlutik, allanit qallunaatuinnaq oqaasilinnit suliassaqartitaanerugajuttarlutik, aningaasarsiatigut malunniutaanngitsumik. Kalaallit suliaraqfimminni ilinniakkaminnullu tamakkiisumik atuillutik nunaminni inerisaanissaraluaat imminnullu qaffassarnissaraluaat taamaalilluni ipisinneqarsinnaasarpoq, akerlianik qallunaatut oqaasillit kalaallit oqaasiinik pisortatigut oqaasiusunik piumasaqarfigineqassanatik. Equngassutit naligiinnginnerillu taamaattut malunniuttarput puullaaqqisitsilertarlutillu.

Takussutissiat aappaanni ataaniittumi, ukiut sisamat/tallimat allortarlugit oqaatsit atorneqarnerannik misissuisoqartarsimanerannik, takutinneqarpoq Kalaallit Nunaanni innuttaasut qanoq oqaaseqarnerminnik nalunaarutiginnittarsimani. Naak misissueriaaseq atorneqarsimasoq (selvrapportering) apeqquserneqarsinnaagaluartoq kisitsisit

allangujaannerisigut takusinnaavarput ukiut 20-ngajaat ingerlaneranni assiliaq ataatsimut isigalugu allanguuteqangaarsimangitsoq, taamatuttaaq aamma 2006-imi SLICA-p misissuineratigut oqaatsitsinnik atuisinnaasut 85%-init ikinnerunngitsut naqissuserneqaqqilluni. Tassa amerlanerungaartut ilitsoqqussaralugu kalaallisut oqaaseqartuusut suli takuneqarsinnaavoq, taakkuli amerlanerpaartaat aamma qallunaatut oqalussinnaasuupput. Kisitsisilli takutitaat tunngavigalugu aperisoqarsinnaavoq: inuiaqatigiinni ilinniartitaaneq, aqutsineq allaffissornikkut ingerlatsineq assigisaallu inuiaqatigiit oqaatsinik atuinerat naapertorlugu sooq aqqissugaanngillat imaluunniit ilusilersugaanngillat?

Takussutissiaq 2

Ilinniaqqiffiusuni suliffeqarfinnilu atorfininnissami danskit oqaasii piumasaqaataasarput, akерlianik tikisitat sulilersitallu allat kalaallit oqaasiinik/inuiaqatigiinni pissutsinik ilisimasaqarnissamik piumasaqarfigineqassanatik.

Siullermik tikisitsisarnermi ileqqusut piumasaqaataasullu allanngortinnissaat eqqarsaatigalugu inuiaqatigiittut ataatsimoorfiusut paasisimasaqarfiginissaat pissusissamisoorsorinarpoq. Tamakku Kalaallit Nunaanni ilisimasassatut paasisimasariaqakkatullu isigisavut inuiaqatigiinnut nunamullu tunngasut pillugit piumasaqarnerit ilusilersorneqarsinnaapput, qularnanngitsumik tikittussanut iluaqutaasumik, aammali nunaqavissunut kikkugaluartunulluunniit iluaqutaasumik.

Taamaalilluta naapeqatigiinniartarnitsinni kulturikkut, isiginnittariaatsikkut, oqaatsitigut allatigullu aporfigisartakkavut ikilisissinnaassavagut, paaseqatigiiffiunerusumillu ataatsimut ingerlalersinnaassalluta.

10. Oqaatsitigut immikkoorsitsineq

Naak 1979-imi namminersornerulereeraluarluta, naak sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu akissaasersuineq 1990-eqalereernerata kingorna unitsinneqareeraluartoq, naallu 2009-mi namminersuleraluarluta, taamaattoq ullumikkut ukioq 2017 tikipparput suli qanoq oqaaseqarneq tunngavigalugu immikkoorsitsineq atuulluni. Qulaani allaaserineqartut tunngavigalugit takussutissaqarpoq oqaatsitigut immikkoortitsineq kalaallinut ajornerusumik kinguneqartussanngorlugu atuutsinneqartoq; ilinniartitaanermi kiisalu atorfeqarnermi tamanna annerusumik erseqqilluni. Suli ilinniarnertuunngorniarfinni atuortoqarsinnaanngilaq qallunaatoorsinnaanngikkaanni imalt. meeqqat atuarfianni qallunaatut misilitsinnermi angusisimannngikkaanni. Qallunaatuinnarli oqaluttuugaanni kalaallisoorsinnaaneq pisariaqanngilaq piumasqaataanilu, tamatuma saniatigut aamma kalaallisoorsinnaanngikkaanni klassimi immikkut qallunaatut oqaasilittut atuartinneqarsinnaaneq periarfissaalluni. Soorli tamanna aamma kalaallisut oqaasilinnut atuutinnigila? Suli equngassutit tamakkua taamaattussiaannartut isigineqartartut atuupput, nanertuutaallutik oqaasertalersorneqanngitsut.

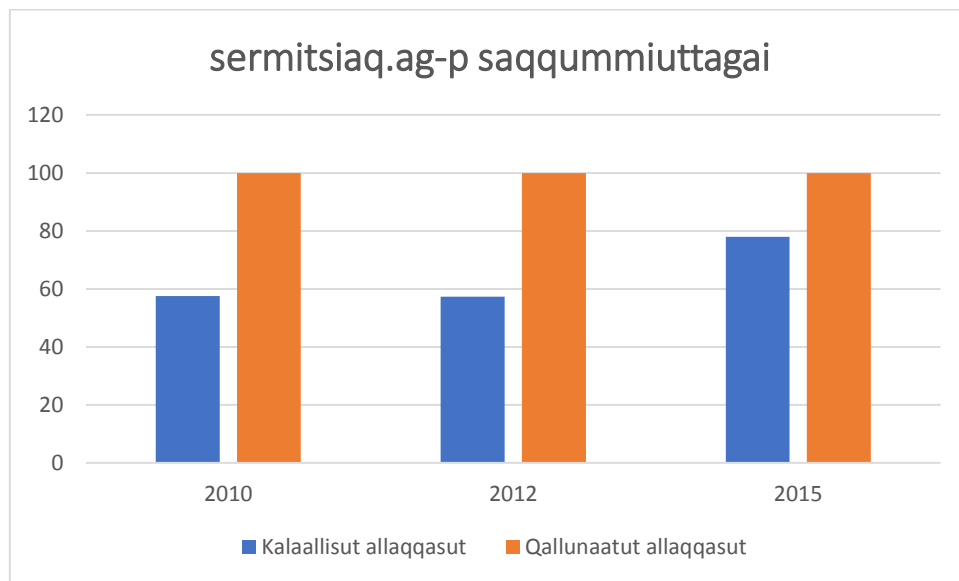
11. Oqaatsit tusagassiorfiillu

Tusagassiorfiit inuiaqatigiit ingerlaasiannik qanimut malinnaasutut tusagassiisartutullu oqaatsitigut akisussaaffilerujussuupput. Nutaarsiassaqqartitsiviup Sermitsiaq AG-p nittartagaa, Kalaallit Nunaanni nutaarsiassaqqartitsisutut pingaarnertut isigineqartartoq, ilaatigullu aamma KNR-ip tusagassiarisartagai qallunaat oqaasii tunngavigalugit nutaarsiassiissutaasarput nutsigaannaallutik. Nutserineq pinngitsoorneqarsinnaanngilaq, nutsikkalli tuaviuussat isumaliutigilluugaanngitsullu amerlasuutigut pitsaassutsimik appartitsisarput, allaat tusagassiap imarisaanik paatsuunganartumik eqqorpiannngitsumilluunniit nipeqqartitsilersinnaasarlutik. Tusagassioriaaseq qanga kalaallit

oqaasii eqqarsartariaasiillu/soqutigisaallu tunngavigalugit ingerlasarsimasoq maanna killilimmillusoq atuutsinneqarlersimasutut nalilerneqartarpoq.

Sermitsiaq.ag-p nutaarsiassaasa amerlasuut aatsaat “pisoqalereerlutik” kalaallisut saqqummertarnerat takornartaanngilaq. Nutaarsiassaannaanngitsulli aamma naqitatigut saqqummersartut allat aamma nutsinnakkat takussaasorujussuupput. Matumani Kalaallit Nunaanni inuit kiffartuunneqartut 85%-ii amerlanerusulluunniit kalaallisut oqaasiliunerat immikkut eqqumaffigineqaranilu iliuuseqarfigineqarneq ajorpoq, soorluttaaq takussutissiap ataaniittup takutikkaa nutaarsiassat sermitsiaq.ag-kkut saqqummersinneqartartut tamatigut ingerlaannaq kalaallisuunngortinneqartanngitsut, taamatuttaarlu allanneqaqqaaraangamik qallunaatuujusartut. Oqaatsitigut assigiinngisitsineq inuiaqatigiillu ilaannik tamakkiisumik peqataatitsinnginneq matumuunakkut ersersinneqaqqippoq. Oqartussaaqataanermik innarliineq taamaattoq takutitsivoq qallunaatut tamakkiisumik pisinnaanngikkaanni aamma tamakkiisumik malinnaasinnaatitaannginneq pilersartooq.

Takussitissiaq 3

Tamanna tunngavigalugu inuiaqatigiinni nunarsuarmilu pisuni annerusumik malinnaarusukkaluarluni aamma Kalaallit Nunaanni ineriartornermi akoorusukkaluarluni kalaallisut oqaasilik akuunissaminut amerlasuutigut killilersimaneqartarpoq.

Paasissutissat sukumiisut nutaajusullu kalaallisut allassimasut kingulliunneqarlutik saqqummersinneqartarnerat amerlasuutigut oqaatsivut isigalugit annaasaqaatigisarparput.

Kalaallisut atuarusuttut qallunaatut atuaannartariaqartarput, allaat taamatut

ileqquliussaqrneq ima kinguneqartarluni suulluunniit allassimasut qallunaatoortaat atuarumaneqarnerulersarlutik. Tamanna tamat oqartussaaqataanerani innarliiginnarani aammattaaq kalaallit oqaasiinik innarleeqataasarpoq.

Akerlianilli qallunaatut oqaasilittavut nunaqqativut avataaneersullu tamakkiisumik peqataatinniarsarineqartarput, atuagassat allallu qallunaatut allaqqaarneqartarmata imalt. nutserneqartarmata. Assersuutit tassaasinnaapput radioaviisip ilusilerneqartarnera, Qanoruup allagartalersugaasarnera, pisuni assigiinngitsuni ilaatigut itisiliilluni samminninnerni imalt. aallakaatitani allani nutserisarnerup initunerujussua. Aqutsinikkut ingerlaaseq tamanna akuersaarneqaraluarpulluunniit inuiaqatigiinni akissaqassuserput naapertorlugu pingaarnersiunerpullu tassaniitipparput. Ilumulli naapertuuttut isigineqarpa imalt. ileqquliutiinnakkat tunngavigalugit sulit taamatut ingerlatsisoqarnerluni? Oqarsinnaavugut aningaasarpasuit atorlugit qallunaatut oqaasilittavut malinnaatittarivut aamma taamaattussatut isigalugu, illuatungaanili kalaallisut oqaasillit taamaaqataanik periarfissaqartinnagit. Tusagassiuutit annerusumik kalaallisut ingerlanneqalertuugaluarpata oqaatsitta ilikkarusunnerulernerannik kinguneqassagaluarpoq. Oqaatsinimmi allanik ilikkarniarnermi piunassuseq takkuttarpoq pisariaqassusiat takusinnaagaanni. Maannalu killiffitsinni kalaallisoorsinnaannginneq isumaqanngilaq inuiaqatigiinni peqataasinnaannginneq/akuusinnaannginneq. Ukuli kalaallisut oqaasillit eqqarsaatigalugit isumaliutiginarpoq taakku qanoq tamakkiisumik tusagassiuutitigut allatigullu peqataasinnaatitaanersut aammalu ilisimasatigut siuariartuutissaat inuiaqatigiinnilu pisinnaatitaaffiat oqartussaaqataanerallu qanoq kipiluttunarsinnaatigisoq.

12. Meeqqat oqaatsillu

Siunissaq tassaavoq meerartavut; meerartatta inuuffigisassaat. Qanoq atugaqartikkusuppavut, qanorlu piareersarpavut?

Oqaatsinik atuartitsineq ukiorpassuannortuni pitsaasumik iluatsittumillu ingerlasimannngilaq, taamaappoq oqaatsinik ilinniartitsinerni tamani (kalaallisoortitsinermi, qallunaatoortitsinermi tuluttoortitsinermilu). Atuarfitsialaap eqqunneqarnerani qanoq oqaaseqarneq tunngavigalugu meeqqat immikkoortinneqartarunnaarnerisa saniatigut qallunaatoortitsineq tuluttoortitsinerlu ukiunik pingasunik siuartinneqarput, karakterilli

qiviaraanni suli malunniutaasumik pitsanngoriartortoqanngilaq (www.inerisaavik.gl).

Paasisat naapertorlugit oqaatsinik allanik pitsaasumik atuisinnaangortitsiniaraanni aamma meeqqat namminneq oqaatsitik annerusumik sammisariaqarpaat paasisimasaqarfigillualerlugillu, soorluttaaq aamma tassani sumiorpaluutit annerusumik paasisimasaqarfigilluarneqarnerusinnaasut inuiaqatigiit akornanni akaareqatigiinnerusumik pissuseqarfiginnittoqassapat.

Islandimiut periuseraat meeqqat oqaatsiminnik kinaassutsiminnillu tulluusimaarutiginninnissaannik aqutissiuussineq, tassa kulturikkut oqaluttuarisaanikkullu paasisimasassat kinaassutsimut attuumassutillit annertuumik samminerisigut. Kalaallit Nunaanni meeqqanik atuartitsinermi periuserineqartartut aammalu ilinniusiat atorneqartut aamma qiviarneqarsinnaapput; kulturikkuinnaanngitsoq aammali meeqqat kinaassusaat oqaatsitigullu tunuliaqutaat ilinniusiani annerusumik isiginiarlugit. Ilinniusiat kikkunnut naleqqussagaappat aammalu paasisat naapertorlugit nutarterneqartarpat? Ilinniartitseriaatsit sumit tunngavillit/pinngorfillit atorneqarpat? Atuarfimmi kikkut angusarissaartarpat, aamma sooq? Il.il.

Kalaallisoortitsinerup nutarterneqarlunilu pitsanngorsaaffigineqarnissaa ukiorpassuarni pisariaqartinneqarsimavoq, timalimilli iliuuseqarfigineqarsimanani, uffa oqaatsinik allanik aamma fagini allani ilinniarnermut tamanna pitsaasumik sunniuteqartussaasoq. Ilinniusiat pisoqalisut, pitsaassutsimikkut appasissut, aaqqissuulluagaanngitsut, atuartitseriaaserlu nutarterneqarsimanngitsoq suli ajoraluartumik takussaavoq.

Kalaallisoortitsinerup imarisaa siammasinnerusumik eqqarsarluni ilusilerneqartoq ullutsinnullu meeqqanut tulluarsarlugu timalersorneqartoq pisariaqartinneqarpoq. Oqaatsitta sukumiinnerusumik sammineqarnissaannut taakkulu tulluusimaarutitut naleqartutullu isigineqalernissaannut kiisalu sumiorpaluutit pisuussutitut isigineqalernissaannut siunnerfilimmik atuartitseriaaseqalernissaq meeqqanut pisariaqartoq malunnarpoq, taakkunaniimmata kinaassutsimik aamma suminnganneerneramik akuerinninneq aammalu inissaqartitsineq. Taakku sammineqarnerisigut sumiorpaluutininik ajorinninneq qinngasaarisarnerlu annikillisinneqarsinnaapput. Taamatuttaaq eqqaaneqartariaqarpoq perorsaasunngorniat meeqqueriviit oqaatsinik qanoq eqqummaariffeqarlutillu meeqqanut oqaasertusaataasussamik najoqqutassaqartinneqaratillu atortussaqaannginnerat. Takorloorneqarsinnaavoq meeraaqqerivinniit atuarfiup naammassinissaanut aammalu ilinniarnertuunngorniarfik

ilanngullugu ataqatigiissumik oqaatsitigut anguniagassanik pilersaarusiortoqarnissaa atortussanillu aamma ataqatigiissumik pitsaasunik sanaartortoqarluni.

13. Ullumikkut killiffik

Massakkut killiffitsinni oqaatsit inissisimaffianni aaqqitassat qanoq iliornikkut anguneqarnissaasa pilersaarusiorneqarnissaat pisariaqarpoq, pingaartumik inuiaqatigiittut aaqqissuussaanerput tamaat ataatsimut isigalugu siumut isigisumik ataqatigiissumillu pilersaarusiortoqartariaqarluni.

Kalaallit oqaasii pisortatigut oqaasiusutut atuutsinniarneqarnissaannut alloriarfissat eqqarsaatigalugit suliasarpassuaqarpoq, soorluttaaq massakkut killiffigisatsinni nukittoqqutigisavut atorluarsinnaasavullu eqqumaffiginerullugit oqaluserinissaat ammaakkiartoripput. Naak aaqqitassarpassuaqaraluartoq aammalu equngassutit allallu pitsanngorsagassat amerlagaluartut, taamaattoq paasisimassallugu pingaaruteqarpoq maannamut killiffitsinni oqaatsitta inissisimanerat aallaaveqarmat qangaaniilli oqaatsitsinnik atuilluta ineriartortitsisimanitsinnik; atuartitaanerup kalaallisut ingerlanneqarneraniit, atuagalliutitoqqat saqqummersinneqartarsimaneranniit, taalliaatitsinnit, atuakkiaatitsinnit, nuuteeqqanit, filmilianit, perorsaanermit minnerunngitsumillu nunarsuarmioqatitta atuakkiaasa tusaamaneqartut kalaallisuumut nutserneqartarnerisigut, aammalu qarasaasiaq atorlugu oqaatsinik passussisinnaalersimanikkut, tamakku tamarmik kalaallit oqaasiisa ullumikkutut patajaatsumik inissisimalersimanerannut aqutissiuqataapput.

Ullumikkut inuunermi nutaaliaasumi oqaatsitta ineriartorteqqinnissaat aamma inunnut ataasiakkaanut, inuiattut ataatsimoorussamik, suliffeqarfinnut pisortat pigisaannut namminersortunut il.il. nutaamik eqqarsartoqarnissaanik pisussaaffiliivoq, oqaatsimmi pissaanermik aamma nassataqartarmata.

Maannamulli oqaatsitsinnik taama ineriartortitsisimaneq atorluarlugu ineriartortitseqqinnissaq inuit ataasiakkaatut Kalaallit Nunaanni najugaqartuusut tamarmik akisussaaffigaat, sutigullu tamatigut timitalersortuarnissaa pisussaaffigalugu. Ulluinnarni kalaallit oqaasiinik atuinitsigut; perorsaanermi, allagartalersuinermi, nutserinermi tusagassionermiluunniit kalaallit oqaasiisa siullertut inissittarnerisigut allamiut,

pingaartumik danskit, kalaallisut oqaluffigisarnerisigut il.il. imminut piумаaffiginninneq qitiuvoq, tassami ilaatigut massakut inissisimaaffigisatsinni pissutsit isorisavut aamma uagut pilersitseqataaffigisaratsigit. Taamaattumik eqqarsartariaatsimik allannguisoqartariaqarpoq timitalersukkamik, soorluttaaq Savalimmiuni tamanna aamma pisimasoq. Siornatigut qallunaat Savalimmiunut tikittut Savalimmiormiusut ilinniartarsimangillat pisariaqanngimmat, maannali qallunaat tikittut Savalimmiormiutut ilinniassasut naatsorsuutigineqartalerpoq, tamannalu aamma Kalaallit Nunaanni kissaatiginartinneqarpat iliuseqarnissamut timitaliinissamullu akisussaaffik tamaniippoq.

14. Iliuserineqarsinnaasut

Ullumikkut atuarfinni arlalissuarni atuartut iPaditaartinneqartalerput, amerlasuut mobiileqarput qarasaasi allu sumiluunniit atugaalerput. Inooriaatsitsinnimi teknologii ilaalluinnalereerpoq, sulilu sakkortuneroqisumik inooriaatsitsinniilissalluni. Oqaatsit ineriartornermut taamaattumut malinnaasinnaagaangamik ataannarnissaat qularnartanngitsoq ilimasaarutaareerpoq. Teknologii ikiorsiullugu sukkasuumik, pitsaasumik akikinnerusumillu ingerlatsisoqarsinnaalernikuuvoq. Tamanna aamma massakut qissimigaassallugu pisariaqalivippoq.

Massakut teknologii iluaquteqarluni oqaatsinik pinnguaatit ilinniarnermut ikorfartuutaasinnaasut, nipilersukkat, isiginnaagassat, oqaasilerissutit taakkunungalu tunngasut allat ataqatigiissakkamik atuarfinni tamani atuutsinneqalersinnaapput. Oqaatsit pillugit, aammali atuartitaaneq pillugu, ilinniusiornermi atortussat periaatsillu ilanngullugit isumasioqatigiissutigineqartalersinnaagaluarput, tamakkulu immikkut aningaasaliisussarsiuunneqarsinnaallutik, imaluunniit politikikkut aningaasaliiffigineqarusuppata angorusunneqarpatalu suliarinnittussarsiuunneqarsinnaallutik. Tamakku eqqarsartaatsip allanngortinniarnissaannit ajornannginnerusumik anguneqarsinnaapput, matumanili naggasiutitut innersuussutigerusunnarpoq oqaatsit pillugit paasititsiniutit qaammarsaataasut naatsunik oqaasertallit inuiaqatigiinnut siammarterneqarnissaasa aallartisarneqarnissaat isumaliutigineqaqqullugu. Tamakkuusinnaapput oqaluttuarisaanermik imallit, inuit ataasiakkaat misigisimasaannik aallaavillit, ilisimatuussutsikkut paasisimasat

oqariartuutaallu, kiisalu oqaatsitsinnik atuilersitsiniarnermut ikorfartuutaallutik kaammattuutaasinnaasut paasititsiniutit, filmilaaqqat assigisaallu.

15. Oqaatsivut qanoq pitsanngorsarsinnaavagut?

15.1 Oqaatsit pillugit innersuussutit

Kalaallit oqaasiisa ataavarnissaannut ineriartortittuarnissaannullu pitsanngorsaanissaq siunertaralugu iliuusissatut siunnersuutit matumani ataasiakkaarlugit atuarneqarsinnaapput. Innersuussutit Kalaallit Nunaanni najugalinnut tamanut atugassatut siunniunneqarput, tassa immikkut inuiaassuseq apeqqutaatinnagu, tassami oqaatsitta patajaallisarneqarnissaanni kikkut tamarmik najugaqartut akisussaaqatigiillutik siuariartortitseqataasariaqarput. Innersuussutit imarisaat tamat oqartussaaqataanerannik pitsanngorsaaqataasussatut pingaarutilittut isigisariaqarput. Taamaammat oqaatsitta pisortatigoortumik oqaasiunerat inatsimmi allassimaannarani aamma akuersarneqarluni atuutsinneqarnissaata pisussaaffiunera timitalersorneqartariaqarneralu immikkoortuni tamani pingaarnertut erseqqissarneqarlunilu nassuiaatigineqartassaaq.

15.2 Meeqqerivinni atuarfinnilu

Meeqqat tamarmik kalaallit oqaasiinik tamatigoortumik atuisinnaalersittariaqarput, tassani angajoqqaat allallu perorsaaqataasut akisussaaqataapput, iliuuseqassallutik timitalersuissallutillu. Tamanna isumaqanngilaq oqaatsinik allanik inissaqartitsineq annikillineqassasoq, isummiutinilli pigiliussisimanerup allanngortinneqarnissaa (holdningsændring) matumani eqqumaffigeqquneqarpoq; tassa inuiaqatigiinni aammalu nunarsuarmioqataanermi oqaatsit pingaassusiannik ilisimaarinninnerulernissaq. Oqaatsit arlaannaalluunniit ajornerunngillat, tamarmillu ilinniagassaapput, minnerunngitsumik oqaatsit kulturimut, eqqarsartariaatsimut paasinnittaatsimullu pitutaanerat tunngavigalugu inuttut ineriartornerup suli qaffassarneqarsinnaanera eqqarsaatigalugu tamatigoortumik kalaallisoortitsinerup pitsaassusaata qaffassarneqartariaqarnera siunniussassaavoq. Meeqqerivinni kalaallit oqaasiinik patajaatsumik ilikkarsinnaagaanni oqaasertusaanerlu

aallartilluarneqareersimalluni, tamanna ajornannginnerusumik atuarfinni nanginneqarsinnaassaaq.

Kalaallisoortitsinerup qaffasissumik ingerlanneqarnissaa angulertorneqartariaqarpoq, tassa atuartitsinermi piumasaqaatit annertunerusut atuutsinneqalerlutik.

Atuartitsinermi kalaallisoorsinnaanngikkaanni piffissami killilikkami kalaallit oqaasiinik oqalunnikkut allattariarsornikkullu atuisinnaalernissap anguneqartarnissaa innersuussutaassaaq, meeqqat ilinniarfinnut suliffeqarfinnullu isertut tamarmik kalaallisut paasisinnaanissaat anguniarlugu, inooqataanikkullu tamakkiisumik sumiikkaluarunilluunniit peqataasinnaaqqullugit. Taamaaliornikkut marloqiusamik ingerlaneq, nutsereqattaarluni imalt. qallunaatuinnaq ingerlatsineq, ingalassimaneqarnerulersinnaassaaq.

- Isiginnittaatsimik allanngineq
- Kalaallisut oqaatsinik atuinerup qaffassarneqarnissaa, tamanullu atuutsinneqarnissaa

15.3 Ilinniarfiit

Ilinniartitaaneq kisiat tunngavigalugu oqaatsivut annerusumik minnerusumilluunniit akigisariaqartarpavut. Tamanna allanngortinneqarsinnaavoq Kalaallit Nunaanni ilinniarfiit Kalaallit Nunaannilu sullissisussat kalaallit oqaasiinik piginnaasaqarnissamik piumasaqarfigineqalerpata imalt. ajunngitsorsiassaqartittalerlugit saamit iliorsimanerattut. Taamaasiornikkut oqaatsinik isiginneriaaseq aamma nikisinneqarsinnaavoq. Sanasunngorniat, ilinniarnertuunngorniat allallu kalaallimik ilinniartitsisoqartillutik kalaallisut ilinniartinneqarnissaq aamma periarfissarilissavaat pisinnaatitaaffiusoq. Massakkutut itsillugu ataasinguarluunniit kalaallisoorsinnaanngikkaangat suut tamarmik danskisut ingerlanneqalertarnerat qanoq iliuuseqarfigiuminaatsinneqartarpoq. Aporfilli uaniippoq: Kalaallisoorsinnaanngitsut kisiisa patsisigalugit kalaallisut oqaasillit pilliutigineqartarput. Matumani aamma tusagassiortunngorniat kalaallisut oqaatsinik atuillutik tusagassiuissarnissaannik annerusumik sungiusartinneqartalernissaat eqqaasariaqarportaaq.

- Kalaallit oqaasii piumasaqaatit inissillugit imalt. taassuma angunissaata tungaanut kalaallisoorsinnaasut ajunngitsorsiassaqartittalerlugit
- Tusagassiortunngorniat ilinniarnermi kalaallisut atuinermik sungiussisimasalernissaat

15.4 Suliffeqarfinni

Suliffeqarfiit suuneri apeqqutaallutik assigiinngitsorujussuarnik oqaatsinut politikkeqarsinnaasarput, oqaatsittalu ineriartortinneqarnissaannik inatsisitigut pisussaaffiligaanatillu piumasaqarfigisaasaratik. Massakut killiffigisatsinni ilimagisamit suli annertuneroqisumik kalaallisut oqaaseqarlutik suliniartut/ingerlatsiniartut aporfissalernerqartarput, sulisunut kalaallisut oqaaseqartunut sullitanullu nanertuutaasinnaasartumik.

Tamanna massakut aporfuiuvoq annertoq, oqaatsinut inuiaqatigiinnullu peqqinnanngitsoq, tassami kalaallisut oqaaseqartuuneq immiini nanertuutaalertarpoq. Tamanna politikikkut inatsisiliornikkullu pitsaaneruseqarsinnaavoq suliffeqarfiit, pisortat allallu Kalaallit Nunaanniittut oqaatsitsinnik suusupaginneqqunagit sumiginnaaqunagillu pisussaaffilernerisigut. Iliuserineqarsinnaasut arlaqarput, ass. Nunavummi iliuuserineqartut ilaat isumassarsiorfigineqarsinnaapput.

- Kalaallisut oqaaseqarluni sullissisinnaaneq tunngavigalugu ajunngitsorsiassaqaqtitsineq
- Kalaallisut patajaatsumik allakkiorsinnaaneq tunngavigalugu ajunngitsorsiassaqaqtitsineq
- Qulaani taaneqartut sulisunut kalaallisut oqaaseqanngitsunut suliffiup iluani aammalumi suliffiup avataatigut kalaallisut ilinniarnissamik kajuminnerulersitsissapput.

15.5 Angerlarsimaffinni

Meeqqat kalaallit oqaasiinik tamatigoortumik atuisinnaalernissaat soqutiginninnissaallu anneruseqarsinnaasarput. Kalaallisut atuakkiat, erinarsuutit, CD-t, TV, radio pinnguaatillu sungiusaatit oqitsumik aliikkutassariutigalugit ilinniutigineqarsinnaapput/sungiusaatigineqarsinnaapput. Meeqqat utoqqaalluunniit kalaallisut oqaasillit akuutillugit ilinniarfigineqarsinnaapput, kiisalu pingaarnertut oqaatsinik isiginninnerup nikanarsaatinik allatulluunniit nalikinnerulersitsiniarnermik siunertalimmik imaqartinneqannginnissaa eqqumaffigisariaqarpoq. Atuarfiit allallu tapersersorniarlugit angerlarsimaffimmi iliuuserisat isummiutigisartakkallu sunniuteqartarnerat eqqumaffigisariaqarpoq.

- Kalaallit oqaasiinik ataqqinnineq, akuersarneq timitalersueqataanerlu

15.6 Tusagassiutini

Tusagassiutini kalaallisut oqaatsit naammaginngitsumik atorneqartarnerat pillugu oqallittoqartuarterpoq. Tamanna aamma paasinarjoq tassami nutaarsiassat allallumi, soorlu allagartalersuutit, allakkiat assigisaallu danskit oqaasii atorlugit allaqqaagaasarmata.

Tusagassiutit tupinnaannartumik inunnut ataasiakkaanut inuiaqatigiinnullu sunniuteqartarput, isiginnittaatsimut, paasisimasanut oqaatsinullu. Taamaattumik nunatsinni kalaallit oqaasiisa pisortatigoortumik oqaasiunerat timitaqassappat kalaallisullu ilinniarniat kiisalu kalaallisut atuarsinnaasut atuarusuttullu sapanginneqassanngippata, ajornartorsiut manna sukumiisumik erseqqissumillu timitalerlugu tusagassiutit aqputigalugit angujartuaarneqarsinnaavoq.

- Tusagassiutit kalaallisut allaqqaakkanik tusagassiuisalernissaat
- Kalaallisut allatat salliutinneqalerpata kalaallisut atuartartut amerlissapput, tamannalu oqaatsitta patajaatsumik ingerlaannarnissaannut isumalerujussuussaaq.

15.7 Allagartalersuineq, allakkiorneq nalunaarusiat assigisaallu

Naak Nunatsinni sumiiffinni tamani allagartalersuinermi, ussaarinermi, paasissutissiisarnermilu nunami maani oqaasiusut atorlugit allaqqasarnissaat pissusissamisoorsorinaraluartoq, taamaattoq amerlasuutigut danskit oqaasii kisiisa atorlugit allagartalersuisoqarlunilu paasissutissiisoqartarpoq. Tamanna ilaatigut inuit avataaneersut kalaallisut ilikkarniarnissaannik killilersimaarinninnermik kinguneqartarpoq, inuillu kalaallisut ingerlatserusunnerannut kajumissaataanani.

- Allagartalersuinermi ass. piseqqusaarutini, paasissutissiisutini aammalu pisiniarfinni assigisaannilu inuit tamat ornittagaanni/takusagaanni pinngitsoorani kalaallisut allaqqasooqartarnissaata atuutsinneqalernissaa

15.8 Illoqarfimmi (suliffiup angerlarsimaffiullu avataanni)

Perorsarneqarnitsinniippoq avataaniittunut allanullu tulluarsarsinnaaneq, tamannalu isumaliutigiginagu ileqquliutiinnarsimavarput. Taamaattoq kalaallisut oqaasillit annertuumik akisussaaffeqarput kalaallisut oqaatsinik atuinissamik iltersuussinissamillu. Taamaattumik kalaallinut qallunaatut oqaasilinnut, inunnut noorlaanut kalaallisut oqaaseqanngitsunut assigisaannullu kalaallisut oqaluussisarnissaq eqqumaffigisariaqarpoq.

- Kalaallisut oqaaseqanngikkaluit aamma kalaallisut oqaluffigisarnissaat/ilitsersuunnissaat

15.9 Taasariaqartut allat

Qulaani innersuussutit saniatigut pisariaqarpoq oqaatsit pillugit pilersaarusiortoqarnissaa kiisalu misissuisoqartarnissaa. Politikikkut siunnerfik erseqqippoq, tamannali innuttaasut tungaanniit, ilinniarfiit suliffeqarfiillu tungaanniit malitseqartinneqarnerseq paasineqarsinnaangilaq misissuisoqartanngippat. Taamaattumik ukiut tallimakkaarlugilluunniit misissuisoqartarsinnaavoq oqaatsit tungaasigut siunnerfiup tungaanut ingerlasoqarnerseq imalt. killup tungaanut pisoqalernerseq. Appaattut kalaallit oqaasiinik piginnaasanik misilitsitsissutaasinnaasumik inerisaasoqarsinnaavoq, taannalu tunngavigalugu suliffeqarfimmi ajunngitsorsisarsinnaanissaq aalajangiunneqartarluni.

- Oqaatsit pillugit siunnerfilimmik pilersaarusiornissaq
- Oqaatsinik misissuisarnissaq
- Kalaallisut oqaatsinik qanoq piginnaasaqarnermik misilitsitsissutissamik inerisaanissaq

16. Najoqqutat allattorsimaffiat

Andersen, Thomas

- 1996: Rapport om den Sproglige Udvikling i Grønland 1984-1994. Grønlands Statistik
- 2001: Statistik og sprogpolitik. I: Sprogkonferences i Sisimiut.

Berthelsen, Christian:

- 2008: Ønsker om at lære dansk, historisk set. I: Tidsskriftet Grønland. Det Grønlandske Selskab.

Grosjean, Francois:

- 1982: Life with two languages. An introduction to bilingualism. Harvard University Press.

Langgård, Per:

- 2001b: Saperasi isumaqaleritsi – Grønlandsk domænevinding. Rapport til Sprogpolitisk referencegruppe præsenteret i november 2001.

Lidegaard, Mads:

- 1967: Grønlandske portrætter: Arnarsak, Tidsskriftet Grønland, 1967

Lidegaard, Mads:

- 1993: Grønlændernes kristning, Atuakkiorfik, 1993

Poppel, Birger:

- 2007: SLiCA's oplæg fra et seminar om sproglig integration i januar 2007

Saammaateqatigiinnissamut Isumalioqatigiissitaq Kalaallit Nunaanni angalasarnermini imaqarniliai

Namminersorneq pillugu kalaallit qallunaallu isumalioqatigiissitaasa isumaliutissiissutaat, 2008

Oqaatsinut politikki pillugu Inatsisartut inatsisaat nr. 7 19. maj 2010

www.inerisaavik.gl

www.sermitsiaq.ag

www.knr.gl